

Egy NAT-nak megfelelő informatika tankönyvcsaládról

Az iskolai könyvtárhasználat tanításához jelenleg két olyan tankönyv áll a pedagógusok és könyvtárostanárok segítségére, mely a kötelező oktatást teljes egészében igyekszik felölelni. Az egyik a két kötetes „Információ – Könyv – Könyvtár” című, mely Katsányi Sándor és Könyves-Tóth Lilla munkája (Typotex, Budapest, 1998), a másik a Mozaik Kiadó informatika tankönyvcsaládjá, mely Rozgonyi-Borus Ferenc és Kokas Károly nevéhez fűződik. A két mű eltérő terjedelemben, eltérő mélységben és eltérő struktúrában dolgozza fel azokat az ismereteket, melyekkel a tanulónak a közoktatás során meg kell ismerkedniük. Itt most az utóbbi tankönyvcsaláddal foglalkozunk könyvtár-pedagógiai szempontból.

A könyvtárhasználat keresztantantéri jellege, alacsony önálló óraszámja, az eltérően strukturált könyvtár-pedagógiai programok miatt tankönyveit a gyakorlatban inkább tanári segédkönyvként, mint tanulói tankönyvként használják a pedagógusok. Ez alól kivételek lehetnek a Mozaik Kiadó informatika tankönyvei annak következtében, hogy a Nemzeti alaptanterv szerint értelmezett informatika műveltségterületet teljes egészében foglalják magukba. Tehát ezek a tankönyvek az informatikát úgy értelmezik, ahogyan azt a Nat meghatározza, ezt alcímük is mutatja: Számítástechnika, könyvtárhasználat. Sok más tankönyvvel ellentétben, mely az informatikát azonosítja a tantervek számítástechnikai tartalmaival. A szerzők értik és megoldást próbálnak nyújtani a Natok bevezetőiben is megfogalmazott információs problémákra, így nem tartják idegennek a korábban oly különbözőként kezelt területeket. Ezt a tankönyvekhez készített útmutatókban is hangsúlyozzák: „Bár hajlamosak vagyunk a problémát számítástechnikai jelenségként azonosítani, ma már teljesen világos, ennél jóval többről van szó. Hiszen szükség van olyan ismeretekre, amelyek tudományterületektől jószerivel függetlenül, általában is foglalkozik az információk kezelésének módszertanával.” (Kokas, 1999. 4–5.) Így „a két tantárgy természetes módon kapcsolható össze. A számítástechnika a hardver és a szoftver önálló, eszközszerű használatára tanít meg, a könyvtárhasználat pedig az információhordozók kezelésében igazít el. Így együtt adják meg azt a képességet, amellyel a mindennapokban megszerzett információk feldolgozhatók, és a gyakorlati feladatokban alkalmazhatók.” (Rozgonyi-Borus – Kokas, 1998. 7.)

Az egyes évfolyamoknak szánt tankönyvekben a könyvtárhasználati ismeretek jóval kisebb részt képviselnek a számítástechnikához képest, de ez az arány jól tükrözi a NAT2-ben az informatika műveltségterületnél előírtakat. Ez mindenképpen jelentős előrelépés több más informatika tankönyvhöz képest, melyek egyáltalán nem térnek ki erre a részterületre. A közoktatási stratégia kiemelt középtávú fejlesztési céljának, az egész életen át tartó tanulás megalapozásának tényleges megvalósítását tükrözi az a szellemiség, amit ez a tankönyvcsalád a magáénak vall. Mutatja ezt többek közt a következő, a tankönyvek számítástechnikai részét író szerző álláspontja is: „az Internet értő és aktív használata, az alkalmazásban a források etikus (!) és szakszerű kezelése mind-mind klasszikus könyvtárhasználati ismereteket feltételez, amit csak így továbbíthatunk hitelességgel”. (Rozgonyi-Borus, 2004. 18.)

Mindezek mellett pedig szem előtt kell tartani egyrészt azt, hogy az informatika tárgy keretében feldolgozandó könyvtárhasználati tartalmak „csak” az alapozó ismereteket adják meg, felkészítik a tanulókat arra, hogy a más tantárgyak keretében felmerülő információt igénylő feladatokat elvégezzék, az információkat használni, kezelni tudják. Másrészt az informatika és ezen belül a könyvtárhasználat körébe tartozó tudás leghatékonyabban gyakorlati feladatokon keresztül fejleszhető, így a tankönyv által nyújtott ismeretek a könyvtárhasználati órák is „csak” kiindulópontjai, amiket az iskolai könyvtárban kell konkréttá, gyakorlattá tenni a helyi feltételeknek megfelelően. A NAT2-ben kiemelt tíz kulcskompetencia közül hat (kommunikációs, döntési, lényegkiemelő, problémamegoldó, kritikai, komplex információk kezelésével kapcsolatos kompetenciák) a könyvtárhasználati kompetenciának is része. Így az egyes évfolyamokon oktatott könyvtárhasználati ismereteket minden szaktanárnak ismernie kell ahhoz, hogy a NAT és szükségszerűen a helyi pedagógiai program közös követelményeinek megvalósításához hozzá tudjon járulni. Ezeknek a tankönyveknek tanulmányozása és a könyvtáros-tanárral történt konzultáció után lehet a tanulók előzetes ismereteire, tudására épített feladatok segítségével felkészíteni a tanulókat az egész életen át tartó tanulásra. Az ilyen módszerek, feladatok köre igen széles az egyszerű adategyeztetésektől az egy egész témakört felölelő projektekig. Minden téma feldolgozható a tanulókkal úgy is, hogy a feladatok megoldásához szükséges információkat nem készen találjuk a tanulóknak, hanem felismertetjük velük az információs igényt és alkalmaztatjuk a korábban tanult információkereső és -feldolgozó technikákat.

A tankönyvcsalád az 5–12. évfolyamok informatikai tananyagát átfedésekkel, ismétlésekkel dolgozza fel kötetekben. A könyvtárhasználatot is tartalmazók a következő számozásúak: 5–6, 7, 8, 10, 6–9 és középiskolásoknak. A tankönyvekhez készült segédletek és ismertetések is azt ajánlják, hogy az egyes évfolyamok könyvtárhasználati tananyagát egy vagy két blokkban ismertessük meg a tanulókkal a tanév elején, hogy az év során a szaktanárok gyakoroltathassák és felhasználhassák a tanulók információkezeléssel kapcsolatos tudását.

Az 5–6-os kötetben a tanulók röviden megismerkedhetnek a legfontosabb dokumentumtípusokkal a könyvtől a DVD-ig, a könyvtár tereivel, szakrendjével és a katalógusok jelentőségével, és a cédulakatalógus legfontosabb jellemzőivel.

A 7-es kötetben a dokumentumok új megvilágításba kerülnek a kézikönyvek ismertetésén keresztül. A tankönyv indokolatlanul a műfajok szerinti csoportosítás fölé helyezi a dokumentumtípusonkénti felosztást. A tanulókat abban kell segítenünk, hogy az információk rengetegében az iskola elvégzése után is el tudjanak igazodni. A felgyorsult technikai fejlődés miatt erre akkor van lehetőségünk, ha nem a dokumentumtípusokra, hanem

A jelenlegi nagyon vegyes hazai ellátottság következtében az informatika és ezen belül a könyvtárhasználat tanítása és az önálló, egész életen át tartó tanulásra való felkészítés is nagy fokú kreativitást igényel a pedagógusoktól.

Bár kevés iskolában van modern, jól felszerelt iskolai könyvtár, mely az ideális tanítási-tanulási környezetet biztosíthatná az információs problémahelyzetek megoldására való felkészítéshez, törekedni kell rá. Hiszen a jelenlegi iskolai könyvtárak is sokféle képpen beépíthetők a tanulási folyamatokba addig is, míg megfelelő számítástechnikai eszközökkel és Internet-kapcsolattal nem szerelik fel, és nem biztosítják a folyamatos állományépítéshez szükséges forrásokat. A tanuló, a leendő aktív állampolgárok információs műveltségének kialakításában segít az itt röviden ismertetett tankönyvcsalád.

a műfajokra összpontosítunk, és természetesen együtt kezeljük a nyomtatott, a CD-n és az interneten elérhető szótárakat, lexikonokat stb. Ettől függetlenül a tankönyv ezen része is jól hasznosítható például oly módon, hogy a tanulókkal összehasonlíttatjuk az azonos műfajú, de más-más információhordozón megjelenő kézikönyvek jellemzőit. Így a tanulók aktívan vehetnek részt saját tanulási folyamatukban, és arra ösztönözzük őket, hogy konstruálják meg a könyvtári tájékoztatás legalapvetőbb műfajaira vonatkozó tudásukat. A könyvtárhasználati fejezet második részében egy hosszabb könyvtártörténeti bevezetés után az öt könyvtártípussal ismerkedhet meg a tanuló.

A 8-as kötet átismétli és részben kiegészíti a könyvtári szakrendről és a cédulakatalógusról korábban tanultakat, és külön fejezetrészt szentel a számítógépes katalógusnak és az internetnek. Ebben a témakörben is célszerűbb lenne a hagyományos és elektronikus formák párhuzamos bemutatása. A Feldolgozzuk az információkat című alfejezet jól szemlélteti, hogy az addig tanultakat hogyan lehet a gyakorlatban hasznosítani. Egy példán keresztül jól áttekinthetően juthatunk el az anyaggyűjtéstől az előadásig. Ezen a ponton példászerűen szervesen illeszkedik a számítástechnika tananyaga a PowerPoint használatának bemutatásával a könyvtárhasználati tananyaghoz. A tanulást nem a tananyag, hanem egy információs probléma vezérli.

A 10-es és a középiskolásoknak kötet könyvtárhasználati fejezete megegyezik. Ezeknek a köteteknek a használatát azokban az osztályokban ajánljuk, ahol a tanulók előző iskolájukban nem, vagy nem a korábbi kötetekből tanulták a könyvek és a könyvtárak használatát. Ezekben a tankönyvekben megtalálhatjuk a könyvtártörténet kivételével a fent említett ismereteket.

A tankönyvcsalád része a „Könyvtárhasználat 6–9” című kötet is, mely nem bontja az ismereteket évfolyamokra, hanem egy kötetben adja közre a tananyagot helyenként kibővítve. Ez a kötet segíti a pedagógusokat a tananyag áttekintésében. A tanulói tankönyvek esetében viszont a többi kötetre jellemző kapcsolat továbbfejlesztése lenne hasznos, a bevezetőben tárgyalt okok miatt.

A szép kiállítású, igényes, jól tagolt kötetek végén a tanulók és a pedagógusok munkáját segíti a kislexikon és az ajánlott irodalom. A tankönyvekhez munkafüzetek is kapcsolódnak.

A jelenlegi nagyon vegyes hazai ellátottság következtében az informatika és ezen belül a könyvtárhasználat tanítása és az önálló, egész életen át tartó tanulásra való felkészítés is nagy fokú kreativitást igényel a pedagógusoktól. Bár kevés iskolában van modern, jól felszerelt iskolai könyvtár, mely az ideális tanítási-tanulási környezetet biztosíthatná az információs problémahelyzetek megoldására való felkészítéshez, törekedni kell rá. Hiszen a jelenlegi iskolai könyvtárak is sokféleképpen beépíthetők a tanulási folyamatokba addig is, míg megfelelő számítástechnikai eszközökkel és Internet-kapcsolattal nem szerelik fel, és nem biztosítják a folyamatos állományépipítéshez szükséges forrásokat. A tanulók, a leendő aktív állampolgárok információs műveltségének kialakításában segít az itt röviden ismertetett tankönyvcsalád.

Irodalom

Kokas Károly (1999): *Útmutató, Könyvtárhasználati ismeretek*. 6–9. évfolyam, Mozaik, Szeged. 16. <http://www.mozaik.info.hu/Homepage/FTP/MS-9899.doc>

Kokas Károly (1999): A megújult könyvtár szerepe az iskolában, Soros Informatika Konferencia előadásai. (Balatonfüred, 1998. május 29.) *Módszertani Lapok*, Könyvtárhasználat, 4. 14–23.

Kokas Károly – Rozgonyi-Borus Ferenc (2000): *Tantárgyi tanterv a kerettanterv alapján készülő helyi tantervekhez*. Informatika 1–12. évfolyam, Mozaik, Szeged. 39. <http://www.mozaik.info.hu/Homepage/FTP/MS-9819.doc>

Az Oktatási Minisztérium középtávú közoktatás-fejlesztési stratégiája. (2004) OM, Budapest. 52. http://www.om.hu/letolt/kozokt/om_kozeptavu_kozoktatasi-fejlesztési_strategiaja_040506.pdf

Rozgonyi-Borus Ferenc (2004): Informatika tankönyvcsalád : az informatika oktatása egy tankönyvcsalád kapcsán. *A Matematika Tanítása*, 1. 17–18.

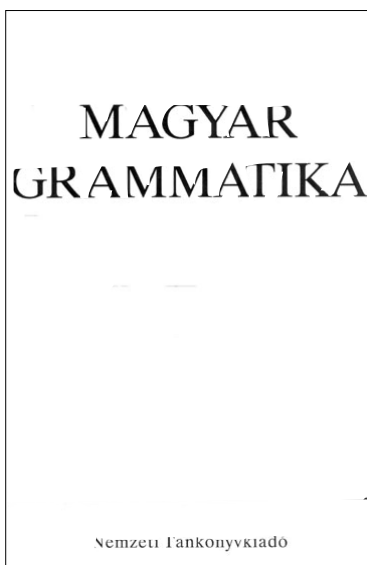
Rozgonyi-Borus Ferenc – Kokas Károly (1998): Egy tankönyvcsalád születése. *Köznevelés*, 38. 7.

Katsányi Sándor – Könyves-Tóth Lilla (1998):

Információ – Könyv – Könyvtár. Typotex, Budapest.

Rozgonyi-Borus Ferenc – Kokas Károly: *Informatika tankönyvcsalád*. Mozaik Kiadó, Szeged.

Dömsödy Andrea
könyvtáros, Országos Pedagógiai
Könyvtár és Múzeum, Budapest

A Nemzeti Tankönyvkiadó könyveiből